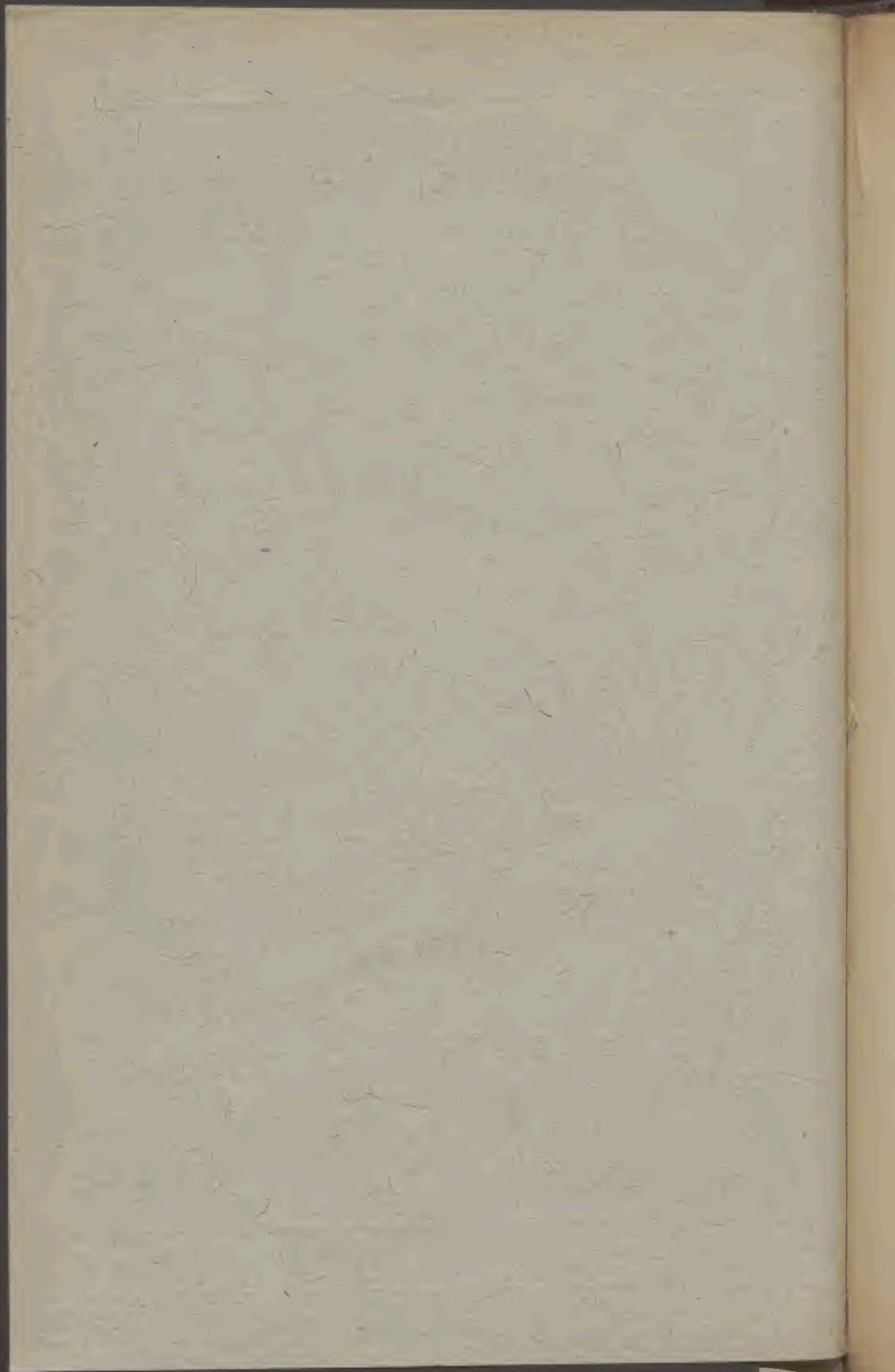

Ա Ղ Բ Ի Ի Ր

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԻ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ

ԵՒ

Յ Ա Ի Ե Ն Ի Ա Ծ Ո Վ

Դաստիարակների համար

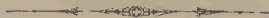

ՏԱՄՆԵԻԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

№ 9

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Типография Груз. Изд. Т—ва. Сафар. Ч. 2-го. 2-го. 2-го.

1894

Дозволено цензурою. Тифлисъ. 29 Сентября 1894 года.

ՓՈՒՔՐԻԿ ՍԻՐԱՆՈՅՇԻ ԵՐԱԶԸ

(Փոխադրութիւն)

I

Վէց տարեկան է փոքրիկ կոկիկ, դանգ-
րասեր կեանքով լի, կայտուուն և սև սալԺի
նման գեղեցիկ աչքեր ունեցող Սիրանոյշը:
Ամբողջ օրը առանց յոգնելու վաղվգում է
այս ու այն կողմը, անդադար խօսում է,
միշտ խաղում է իր տիկինների հետ և
կարում նրանց համար նորանոր զգեստներ:
Բայց երբ փոքրիկ Սիրանոյշը յոգնում է
նրանց հետ շատ խաղալով, կանչում է փոքրիկ
«Փինային», իր «փխօին» էլ գողումն է
նստեցնում և համարձակ երկուսի հետ էլ
սկսում է զրոյց անել:

Սիրանոյշը կատուի ու շնիկի գլխները
շոյում է նրանց վրայ հոգս տանում ու
ծառայում է նրանց:

Փոքրիկ Սիրանոյշի քոյր Թագուհին ու եղբայր Արշալոյսն ամեն օր դպրոց են յաճախում, առաւօտները միշտ վաղ են վերկենում և ուշ տուն դալիս: Սիրանոյշը տեսնում է այդ բոլորը և բարի նախանձ է զարթնում նրա սրտում, ինքն էլ է ուզում նոյնն անել, բայց չի կարողանում, այդ պատճառով անիծում է ձմեռըն ու երանի տալիս գեղեցիկ զարնան:

II

Անցնում է ձմեռը, ձիւնը հալւում է բարձր լեռներում: Կայտառ ծիծեռնակների ճուղղիւնը տարածւում է դաշտերում: Սիրանոյշը պատրաստւում է գիւղը գնալ:

Սիրանոյշը ուրախ է, որ իր քոյր Թագուհին և եղբայր Արշալոյսն էլ պիտի գիւղը գնան: Նրանք իրանց դասերով Սիրանոյշի զլուխը այլ ևս չեն ցաւեցնիլ, դուրս կըգան դաշտը և Սիրանոյշի հետ կըվազվզեն այս ու այն կողմը և կըխաղան: Բայց տեսէք, որ բոլորն էլ հակառակ ընթացք ունեցան: Գիւղումն էլ Սիրանոյշին ուշք չեն դարձնում: Թագուհին նստում է ֆրանսերէն սովորելու, Արշալոյսը սկսում է լատիներէնը կրկնել: Սիրանոյ-

չը մենակ է մնում, միշտ մենակ է զբօսնում, երբեմն դաշտերում ծաղիկներ է քաղում, երբեմն էլ ծածուկ մօտենում է թռչուններին և հետն էլ մտածում. «Ինձ էլ շուտով ուսումի կըտան... Հիմա քանի ազատ եմ, զբօսնեմ»...

III

Սիրանոյշը տեսնում է, որ մարգագետինները լցւել են զառներով, ոչխարներով, սրանք որտեղ հաւանում, այնտեղ էլ ազատ արածում են: Ման են գալիս անհոգ-ուրախ, տեղները չեն հանգստանում, իսկ երբ շոգը շատ է նեղացնում, պառկոտում են մեծ ծառերի շաքնների տակ: — «Դրանք երեխաներից աւելի բախտաւոր են,» — նախանձով երանի է տալիս զառներին և ոչխարներին փոքրիկ Սիրանոյշը: «Դրանց ո՞վ կըձանձրացնի զատերով... Մայրերն էլ միշտ իրանց հետ են ման գալիս»...

IV

Փոքրիկ Սիրանոյշը ընկզմաւծ այդ մտածութեան մէջ՝ անցնում է ամբողջ մարգագետինը և նստում մի ծառի տակ...

Այդտեղ կարկաչելով հոսում էր մի վճիտ աղբիւր։ Սիրանոյշը սկսում է ծաղիկների փոքրիկ փունջեր կապել... յանկարծ լսում է մի հրաշալի և զւարճալի երգի ձայն։ Այդ ծառի ճիւղի վրայ նստած դեղձանիկի ձագերի երգի ձայնն էր, սրանք քաղցր դայլայլում էին ճիւղից ճիւղ թռչելով։ Իսկ մարի դեղձանիկն իր թևերը վայր էր կախել և ձագուկներին նայելով զւարճանում էր...

Բնութիւնն էլ իր գեղեցկութեամբ հրապուրում էր այդ թռչնակներին, արեգակի ճառագայթները միախմբւելով՝ ոսկէ սիւն էր գոյացւել խիտ տերևների մէջ տեղը...

Սիրանոյշը տեսնում է բնութեան այդ գեղեցկութիւնը, վճիտ աղբիւրը, կանաչազարդ մարգերը, լսում է թռչնակների դայլայլիկը, կանաչ տերևների շաչիւնը և մտորմունքը դարձեալ պաշարում է նրան. — «Ինչը կարելի է համեմատել այս կլիզոցի, թռչունների այս դայլայլիկի և այս վիթխարի ծառի կանաչ տերևների շաչման հետ,—ասում է Սիրանոյշը,— ես ինչպէս կը փոխեմ այս աղբիւրը այն բաների հետ, որոնք քրոջս գլուխը

իզուր ցաւացնում են: Եղբայրս էլ իր ի՜նչ որ
վնթվնթոցով զահլա է տանում և ականջ-
ներս խլացնում... Ախ, ի՜նչու մենք թըռ-
չուններից աւելի անբախտ ենք... Երանի
ես թռչուն լինէի»...

V

Փոքրիկ Սիրանոյշը գնում է ծանր
քայլերով և ահա այդ տխուր մտածու-
թեան մէջն էր, երբ ճանապարհին յան-
կարծ պատահում են նրան խայտաճամուկ
թիթեռներ: Այդ թիթեռները թռչում
են մի ծաղկից դէպի միւսը, այսինքն երբ
մէկով լիանում էին, իսկոյն անցնում էին
միւս ծաղկի վրայ:— «Ահա, ամենից բախ-
տաւորը սրանք են, ազատ կերպով թռչում
են և որ ծաղկի վրայ ուղում են, այնտեղ
են նստում և մարգագետինները չափչփում:
Առաւօտից մինչև երեկոյ զւարճանում
և լիանում են ծաղիկների քաղցր հիւթով»,
երանի է տալիս նրանց Սիրանոյշը:

Այդպէս փոքրիկ Սիրանոյշը ձեռքին
ծաղիկներովի կողովը բռնած, տխուր տըր-
տում գալիս է տուն և նստում է տան
բազի մի անկիւնում: Նստում է այնտեղ

Սիրանոյշը և սկսում է դարձեալ մտածել թիթեռների և թռչունների մասին...

Սիրանոյշը այնպէս է ընկնում ինքնամոռացութեան մէջ, որ ծաղիկները թափւում են կողովից, բայց նա չի հասկանում: Վերջապէս նա բնում է...

VI

Երազում նա տեսնում է, իբր թէ ինքը թիթեռ է դարձել: Փչում է քաղցր զեփիւռը, արեգակն իր ճառագայթները դիպցնելով Սիրանոյշի պայտած և թւերին՝ փայլում են: Ուրախ է թիթեռ Սիրանոյշը և ուրիշ թիթեռների հետ ինքն էլ է թռչկոտում ծաղկից ծաղիկ: Սյդ միջոցին յանկարծ երեխաները փայտերով և գլխարկներով յարձակւում են թիթեռների վրայ և սկսում են անգթօրէն կոտորել նրանց:

Սյդ ժամանակ յանկարծ Սիրանոյշը դեղձանիկ է դառնում և թռչում է ծառի վրայ նստում: Նստում է այնտեղ և քաղցր դայլայլում: Այստեղ էլ ծառի տակ յանկարծ պայթում է հրացանը և սպանւած թռչունները ծառից փայր են թափւում, իսկ Սիրանոյշը թրպրտում է և յան-

կարծ գառը դառնալով յայտնւում է դաշտի վրայ:

Մայում է գառը դարձած խեղճ փոքրիկ Սիրանոյշը. աղիողորմ ձայնով լալիս է և մօրը փնտրում:

—«Լուր, ինչո՞ւ ես լալիս, այսօր ես տեսայ, որ մօրդ քարշ էին տալիս դէպի գիւղը մորթելու,—ասում է նրան ագռաւը, —ո՞վ գիտէ, հիմա շատերը կշտացած կըլինեն նրա մսից»:

Փոքրիկ գառ-Սիրանոյշի սիրտն ու թոքերը մղկտում են վշտից:

Ահա այդ սարսափելի ու տագնապի մէջն էր փոքրիկ Սիրանոյշը երազում, երբ յանկարծ զարթնում է և լցւած սրտով ու բարձրաձայն լաց լինելով՝ վազում է տուն և ընկնում իր մօր գիրկը...

Մայրը չի կարողանում հասկանալ այդ յանկարծակի փոփոխութիւնը, բայց երբ պատմում է Սիրանոյշը, մայրական խանդաղատանքով զրկում է որդուն և ամփոփում հեկեկող որդուն...

ԾՆՈՂԱՍԻՐ ԱՂԶԿԱՅ ԸՆԾԱՆ

Յուրա գիշերներից մէկն էր: Վերնա-
տան փոքրիկ դատարկ սենեակում՝ բարակ
վերմակի տակ յարդի վրայ՝ պառկած էր
մի խեղճ կին, որ համբերութեամբ տանում
էր իր չարչարանքը: Բայց նրան անտա-
նելի էր այն, որ իր փոքրիկ աղջիկը՝ Սա-
թինիկը քաղցած էր և մրսում էր: Սա-
թինիկը նստած խաղ էր անում իր տիկ-
նիկի հետ, որին այնպէս էր սիրում, որ կար-
ծես իր քոյրը լինէր: Վերջապէս նա դի-
մելով հիւանդ մօրը՝ ասաց. «Մայրիկ, քաղ-
ցած ենք, մի կտոր հաց տուր մեզ: Խեղճ
կինը լռութեամբ դառն արտասուք թա-
փեց. պահարանը բոլորովին դատարկ էր:
Առանց մի խօսք ասելու զրկեց իր սիրելի
երեխային, և Սաթինիկը քնեց նրա հետ:
Երկնքում փայլող աստղերը նայում էին
փոքրիկ սենեակի պատուհանից, կարծես

Նրանք ուզում էին ասել, «Ապաւինիր Աստուծուն, նա կօգնէ քեզ»:

Հետեւեալ օրն առաւօտեան փողոցով անց էր կենում մի փոքրիկ աղջիկ, որ գոգնոցի տակ մի ինչ որ բան ունէր պահած: Նրանց տան կողքին մի մեծ խանութ կար, ուր ամենայն տեսակ խաղալիկներ էին ծախում: Փոքրիկ աղջիկը մտաւ այդ խանութը և գնորդների միջով մեծ դժւարութեամբ մօտեցաւ հաշւասեղանին ու հարցրեց այնտեղ կանգնած մօայլ դէմքով պարոնին.

— Արդեօք չէիք առնիլ իմ տիկնիկը:

— Դու ուզում ես դրան ծախել, հարցրեց մօայլ դէմքով պարոնը:

— Այո, պատասխանեց աղջիկը:

— Ըհը, ինչպէս երևում է, դու շատ տիկնիկներ ունես:

— Ոչ, միայն այս մէկն ունեմ:

— Դու չե՞ս սիրում դրան:

— Ո՛հ, շատ եմ սիրում:

— Բայց դու քաղցրեղէններ աւելի շատ ես սիրում և այդ փողով ուզում ես քեզ համար հրուշակ առնել:

— Ա՛խ, ո՛չ, միայն հաց պիտի առնեմ

Տիւանդ մայրիկիս համար:

Մռայլ դէմքով պարոնի երեսը յանկարծ պարզւեց և ասաց.

— Քո տիկնիկը ես չեմ առնիլ, միայն դու վերադարձիր տուն և ասա մայրիկիդ, որ դուք շուտով օգնութիւն կըստանաք:

Խանութում եղած գնորդներից շատերը գնացին փողրիկ Սաթինիկի հետ, Տիւանդ կնոջը փող տւին և ասացին.

«Ով որ այնպիսի երեխայ ունի, որ մօր համար զոհում է իր միակ ամենաթանկագին բանը, նա հարուստ է նոյն իսկ աղքատութեան մէջ»: Եւ բախտաւոր մայրը ուրախութեան արտասուք թափեց աչքերից:

ՕՐ. Մ. ՍԵՐԵՐՈՎԵԱՆ

Ը Ն Կ Ե Ր Ի Ն

—

Առաջ գնահ և մի վախիր, քաջ ընկեր.
Պործի կիսում ամօթ է մեզ կանգ առնել,
Թէև որ դանդաղ, բայց շարունակ քո քայլեր
Միայն կարեն գործը յաջող պսակել:

Միս, լսիր ինձ—նայիր թշուառ իմ սրտին.
Կեանքի ձախող ալիքներում մեծացած
Շատ է դիպել վարդի փոխան քարերին,
Շատ է կանգնել ճամբի կիսում շարած:

Շատ անգամ նա մենակ, տխուր, յուսահատ
Ման է ածել արտասուածոր իր աչեր
Տեսնելու, թէ կա՞յ իր մօտ մի փորձած մարդ,
Որ ճանապարհ ցոյց տայ, ուղղէ իր քայլեր:

Բայց երբ մարդուն բախտը ծաղրի է մատնում,
Նրա լիտի ծաղրին կարծես չըկայ վերջ,
Խեղճի առանց այն էլ մաշկած հէգ սրտում
Թափում է իր թոյնի սլաշարն մինչև վերջ:

Եւ չըգտայ իմ ողջ կեանքում գէթ մէկին,
Որ ցոյց տար ինձ իմ քայլերին ճանապարհ:

Եւ տարիներ անիծելով կոյր բախտին —
Այսօր գտայ պարզ և նրան ինձ համար:

Բաց է ահա սիրտս ու հոգիս քո առաջ,
Նայիր, այնտեղ ամեն ինչ դու կը գտնես.
Առաջ գնա՛, վեր առ գործի ծանր խաչ.
Սրտիս թռթիւ, սրտիս ըղձեր ընկեր քեզ:

Մ Ա Ր - Շ Ի Մ Ո Ն

ՄԻ ԲՈՒՌՆ ՀՈՂ.

(Հնդկական առած)

Ալէքսանդր մեծը, տիրելով Պարսկաստանին, մօտեցաւ Հնդկաստանի սահմաններին: Նա Հնդկաստանում պատահեց մի բրամինի և ասաց նրան.

—Ես շատ բաներ եմ լսել բրամինների իմաստութեան մասին, ասում են՝ դուք, բրամիններդ իշխում էք թագաւորների հարստութեան և աստուածների գաղտնիքների վրայ:

—Մեծդ արքայ, պատասխանում է բրամինը, մարդկանց չէ սուած այդքան իմաստութիւն և իրօք՝ այն մարդը, որն առհասարակ իր վերայ մեծ կարծիքներ ունի և երեւակայում է, նա ամենաչնչին մարդն է աշխարհիս մէջ: Գնանք, արքայ, ես ցոյց կըսում ձեզ մեր գաղտնիքներից մէկը:

Բրամինը Ալէքսանդրին իր հետ տարաւ

անտառ և նրանք շուտով մօտեցան մի տա-
ճարի: Բրամինն այդ տաճարից հանեց մի
կշեռք և մի ոսկեղէն արկղ:

—Նայիր, ասաց բրամինը թագաւորին,
ես դնում եմ կշեռքի թաթերից մէկում
մի մարդկային հասարակ աչք: Այդ խօսքե-
րի հետ բրամինը դուրս բերեց արկղիկից
մարդկային աչքը և դրեց կշեռքի թաթե-
րից մէկում, ապա ասաց թագաւորին.

—Իսկ դու, արքայ, դիր միւս դատարկ
թաթում քո սաղափարտը:

Ալէքսանդրը վեր առաւ գլխից իր
սաղափարտը և դրեց կշեռքի դատարկ
թաթում: Բայց աչքը սաղափարտին բա-
շեց:

—Նիրքոնիզակը, շարունակեց բրամինը:

Ալէքսանդրը նիզակն էլ դրեց, դարձեալ
աչքը քաշեց:

Բրամինը լցրեց կշեռքի թաթում շատ
ոսկիք և թանգազին քարեր, դարձեալ աչ-
քը ծանր դուրս եկաւ:

Այն ժամանակ բրամինն աւելացրեց.
—Մեծդ արքայ, եթէ դու կարողանայիր
դնել կշեռքի թաթում քո ամբողջ թագա-
ւորութիւնը, բոլոր քո հպատակ մարդկանց,

քո կարողութիւնը և քո հարստութիւնը և մինչև անգամ Հնդկաստանի բոլոր փղերին, Մակեդոնիայի փաղանգի հետ միասին, դարձեալ այս մարդկային աչքը ծանր պէտք է դուրս գար: Իսկ հիմա նայիր...

Բրամինը կռացաւ, գետնից մի բուռը հող վերցրեց և լցրեց կշեռքի թաթը:

Հակառակ թաթը, որտեղ աչքն էր, իսկոյն և եթ բարձրացաւ: Մի բուռն հողը ծանր էր ամեն բանից ծանր աչքից. ասել է ծանր է նաև աշխարհի բոլոր հարստութիւնից: Նւ Ալեքսանդրը հասկացաւ և համոզւեց, որ մարդկային կարողութիւնը և աշխարհային բոլոր փառքերը իսկի մի բուռն հող էլ չարժեն:

ԱԹ. ԽՆԿՈՅՆԱՆՑ

ՀՊԱՐՏ ԲԱՐԴԻՆ

Ամարնային հրաշալի գիշերներից մինն էր. վերջալոյսն իր ճառագայթներով ոսկեզօծում էր անցնող ամպի ծայրերը: Հոտաւէտ ծաղիկները սնւած երկնառաք ցօղով, գլուխները կախ գցած՝ հանգիստ ննջում էին. ծառերը բաւականութիւն ստացած օդի հիանալի թարմութիւնից՝ կանգնած էին բոլորովին խաղաղ. բայց այդ խաղաղութիւնը խանգարում էր մի ծեր բարդի ծառ. նա կանգնած էր մատղաշ անտառի վերի ծայրին և մեծ եռանդով խշխշացնում էր իր տերեւները:

Իսկ խշխշում էր, որովհետեւ պատմում էր իր մօտեղած երկու նորաբոյս թղթենիներին իր կիսադարեան կեանքի մասին. նրանք այնպիսի խորին ուշադրութեամբ էին լսում, որ կախ գցելով ճղները, վերջ էին աւել իրանց տերեւների սովորական փափսոցին:

— 50 տարի սրանից առաջ, այսպէս սկսեց բարդին իր պատմութիւնը, — գարնանային տաք օրերից մինն էր, որ քամին բերեց այս մարգագետին հարևան անտառից մի փոքրիկ սերմ: Նա ընկաւ խոնաւ գետնի վրայ և մատաղ խոտի տերևով ծածկւելով՝ ձգեց գետնի մէջ արմատ, իսկ վեր բարձրացաւ քնքոյշ ու կարմիր ընձիւղ՝ երկու տերևով:

Այդ ես էի:

Մանկութեանս առաջին օրերում ես լաւ էի զգում ինձ խոտի քնքոյշ խնամքի ներքոյ և ես գոհ էի ցօղի այն կաթիլով, որ ընկնում էր նրանից իմ արմատի վրայ:

Մի շաբթից յետոյ բուսան վրէս դարձեալ երկու տերև և ես մի վերշուկաչափ էի արդէն:

Արմատներս՝ ամրանալով գետնում՝ սկսեցի եռանդով աշխատել: Նրանք այնպէս ազահուլթեամբ էին ծծում Հողում եղած հիւթը, որ էլ ոչինչ չէին թողնում այն խոտի արմատներին, որի տակ ես բուսել էի, ուստի և նրանք չորացան: Ինձ էլ ոչ ոք չէր խանգարում ազատօրէն շուրջս նայելու, և նայելով և ի՛նչ տեսայ, ինձ նման մատղաշ բարդիկներ: Նրանք իրանց սօսափիւնով ինձ կարծեմ ողջունեցին, բայց ինձ դուր չեկաւ դրանց այդպիսի մօտիկ հարեանութիւնը: Թէև ես այն ժամանակ շատ փոքր էի, բայց քիչ ու միչ գիտէի գործնական կերպով նայել իրերին և մտածել դրութեանս մասին: Խոտին պատահած գէպքը, այսինքն՝ որ նա չորացաւ տեղ տալով իմ աւելի ուժեղ արմատներին, ինձ ստիպեց մտածել այն բանի մասին, որ մենք բարդիկներս էլ չէնք կարող աճել, որովհետև բոլորիս բաւական չէր Հողում եղած հիւթը:

Իսկ կեանքն ինձ համար այնպէս քաղցր էր, որ մահ խօսքը լսելիս տերևներս դողում էին: Եւ որպէս զի չըջորանամ, ես ոչ միայն արագացրի արմատներիս գործունէութիւնը, այլև ուշադրութեամբ սկսեցի դիտել՝ արդեօք նոյնը չեն անում իմ հարեան քոյրերս:

Բարեբախտաբար բարդիկները շատ անմեղ արարածներ էին: Նրանք շուտով սկսեցին թառամել և մինը միւսի յետևից չորանալ:

Այդ բանն ինձ ուրախացնում էր. նրանց մահը ինձ խրախուսում էր: Ես յուսով էի, որ ժամանակով

նրանց բոլորովին կըջնջեմ: Եւ իրօք, մի քանի տարուց յետոյ ես մնացի մենակ: Ինձ այլեւս ոչինչ չէր վրդովում և ահա այն ժամանակից ես արդէն հրճուում եմ կեանքով: Զիշտ է ինձ պատահել են մի քանի անախորժ դէպքեր, բայց ես միշտ իր ժամանակին նրանց առաջն եմ առել:

Այսպէս օրինակ, երբ ես երիտասարդ էի, ինձ մօտեցաւ մի մարդ և հրապուրւելով իմ բնովը՝ ասաց, «Ի՞նչ գեղեցիկ ծառ է մեծանում, ժամանակով շինութեան պէտք կըգալ»: Ես հասկացայ, որ եթէ միշտ այսպէս ուղիղ աճեմ, այն ժամանակ ինձ կըկտրեն և կըդնեն խրճիթի պատերի վրայ, որպէս զի ազատւեմ փորձանքից: Ես վճռեցի ծռւել և դարձայ երկճղանի:

Մի անգամ էլ ձմեռ ժամանակ ինձ ուզում էր կրծոտել նապաստակը, գրաււելով իմ մաքուր կանաչ կեղևով: Նա մի քանի վտանգաւոր վէրք հասցրեց ինձ, որոնցից քիչ մնաց գարնանը ես չորանում էի: Առողջանալով՝ ես սկսեցի մտածել թէ ինչ հնարք գտնեմ, որ ապագայում ազատ լինեմ քաղցած նապաստակներից:

Յիշելով, որ նրանք միայն քնքոյշ կեղև են սիրում, ես աշխատեցի որքան հնարաւոր է շատ ճեղքեր առաջացնել կեղևումս, կոշտանալ ու կոպտանալ:

Եւ ճիշտ, այն ժամանակւանից դէսը նապաստակներն ինձ չեն կրծում այլևս. իսկ մարդիկ մօտովս անցնելիս ասում են, ինչ կեղևոտ և ծուռ ծառ է, շինութեան համար անպէտք:

Ահա, տեսնում էք, իմ սիրելի բարդիկներ, թէ ինչ կընշանակէ գործնական և հեռատես լինել. առանց դրանց շատ կարող էր պատահել որ ես այնպիսի քաղցըր կեանք չըվարէի, որպիսին վարում եմ այժմս:

Բարդիկներն ուշադրութեամբ լսելուց յետոյ շատ

երկար մտածմունքի մէջ էին ընկղմւած, բայց այս անգամ նրանք միմեանց չըպատմեցին ինչի մասին որ մտածում էին, որովհետեւ ամեն մինը նրանցից վճռել էր գաղտնապէս խեղդել միւսին, որպէս զի մենակ մնալ և աճի ազատօրէն: Այդ ժամանակից սկսւած նրանք թշնամացան և սկսեցաւ նրանց մէջ կռիւ:

Մի դարուց յետոյ դժւար թէ ճանաչէիք նրանց, դրանք սաստիկ բարձրացել էին. անճոռնի և բարակ ճիւղերի վրայ երևում էին գեղին և հաստ տերեւներ. բները ծուկել էին, որովհետեւ ամեն կերպ ջանք էին գործ դրել հեռու լինել իրարից: Մի խօսքով առաջին իսկ տեսնելով՝ կարելի էր նկատել, որ մատաղ բարդիկների աճումը բոլորովին կանոնաւոր չէր, որ մի ինչ որ բան խանգարում է նրանց վարելու այնպիսի կանոնաւոր կեանք, որպիսին վարում էին թշնամանալուց առաջ, երբ ճոխ կանաչով պատած և տերեւներով ընդգրկւած՝ նրանք պատմում էին միմեանց գարնան սոխակից լսած հրաշալի հէքիաթներ հեռու աշխարհների մասին:

Զրգիտեմ ճիշտը՝ ինչով կըվերջանար մատղաշ բարդիկների կռիւը, եթէ այդպէս շարունակէին:

Նրանք յիրաւի բոլորն էլ կըչորանային. բայց բարեբախտաբար շուտով հաշտեցան և սկսեցին խաղաղ ապրել. իսկ այդ բանը պատահեց բոլորովին անսպասելի կերպով: Մի գեղեցիկ օր, երկու գիւղացի նրանց աչքի առաջ տակիցը կտրեցին հպարտ բարդին և սկսեցին նրանից փայտ անել, շարունակ հայհոյելով նրան ծուռ և շինութեան համար անպէտք լինելու պատճառով: Եւ երբ կտրած բարդին հառաչանքով գետինն էր տապալուում, բարդիկները վախից զոզոզողում էին. ահա այդ միջոցին նրանք մեկնեցին միմեանց իրանց տերեւները:

«Տես, մտածեցին բարդիկները, նա մի բոպէ հան-

գետուծիւն չունէր, ոչ ոքին չըսիրեց ու չըբարեկացաւ և իր քոյրերին խեղդեց սեպհական օգտի համար, պատեց իրան անպիտան մամուռով, ծուեց, մի խօսքով ամեն ջանք դործ դրեց անձնական բախտաւորութեան համար և ինչով վերջացաւ, — կտրեցին հայհոյանքով և փայտի համար տարան. թողնենք չար ցանկուծիւնները և ապրենք սիրով, աճենք միասին, մեռնենք միասին, բարձրանանք շխտակ», շշնջացին նրանք և գրկեցին իրար առաջւայ պէս:

Թարգմ. ՅԱՐ. ՄԻԻԻՄԱՆԵԱՆՅ

Կ Օ Շ Ի Կ Ն Ե Ր Ը Ե Ի Փ Ո Ղ Ը

(Ֆրանսերէնից)

Մի երիտասարդ անգլիացի գնացել էր զբօսնելու իր դաստիարակի հետ Լօզանի շրջակայքում: Վերջինս կամենում էր իր աշակերտի ուշադրութիւնը դարձնել մի ինչ որ բանի վրայ: Վերջապէս երբ նրանք տեսան մի զոյգ կօշիկ, կարծեցին որ այդ կօշիկը պատկանում է այն աղքատ գիւղացուն, որն աշխատում էր հարւան դաշտում: Նա պատրաստում էր գործը թողնել և գնալ նստել իր աղքատիկ ճաշին, տեսնելով այդ՝ երիտասարդն ասաց իր դաստիարակին.

— Ե՛կ, այս մարդու հետ մի խաղ խաղանք, թագ-
ցնենք սրա կօշիկները, իսկ մենք թագնւենք այս
պատի լետև, նայենք թէ նա ինչ է անում:

— Իմ ընկեր, պատասխանեց նրան դաստիարակը,
հարկաւոր չէ երբէք աղքատի վրայ ծիծաղել: Վար-
ւեցէք ձեզ աւելի վայել կերպով: Դրէք մի մի ոսկէ
փող ամեն մի կօշիկում և մենք կըլայտնւենք:

Աշակերտն իսկոյն լսեց նրան և կատարելով նրա
խորհուրդը, իրանք թագ կացան թփի լետև, որի արան-
քով շատ ճիշտ կարելի էր գիտել բոլորը, ինչ որ պիտի
կատարւէր:

Գիւղացին մօտեցաւ, հագաւ իր վերնագգեստը և

մի ոտը դնելով կօշիկի մէջ*), իսկոյն մի աւելորդ բան շօշափեց, կռացաւ և գտաւ ոսկէ փողը: Նա շատ զարմացաւ այդ բանից: Նա շուռ էր տալիս դրամը, նայում չորս կողմը, բայց ոչ ոքի չէր տեսնում: Այն ժամանակ նա դրաւ փողը գրպանը:

Բայց որքան մեծ էր նրա զարմանքը և վրդովմունքը, երբ նա տեսաւ մի ուրիշ ոսկէ փող էլ:

Խեղճ մարդը չօքեց և բարձրացնելով ձեռքը դէպի երկինք՝ ասաց.

—Ո՛վ բարեգութ Աստուած իմ, շատ ուղիղ է որ դու չես թողնում նրանց, որոնց յօսը քեզ վրայ է:

Դու գիտէիր, ով բարերար երկնային Հայր, որ իմ կինս հիւանդ է, որ երեխայքս այլևս հաց չունին... և դու ինձ հասցնում ես այս փողը: Ո՛հ, թող իմ հոգին ճանաչէ քո բոլոր բարերարութիւններդ և իր շնորհակալութիւնը տածէ քեզ մինչև մահս:

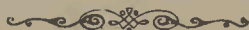
Երիտասարդի վրդովմունքն աչքի էր ընկնում, արտասուքը գլորւում էր նրա աչքերից:

—Լաւ, ասաց նրան դաստիարակը, աւելի բաւական չէք նրանով՝ ինչ որ արիք, քան ինչ որ ուզում էիք անել:

—Ախ, թանգագին դաստիարակ, դուք ինձ տւիք մի դաս, որը ես երբէք չեմ մոռանալ: Մենք պիտի աշխատենք մօտենալ սղքատին, որպէս զի նրանց համար բարիք գործենք:

ՕՐ. ԱՆՆԱ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

*) Շէյջարիայում առհասարակ գիւղացիների մեծ մասը վայտէ կօշիկ է հագնում և նրանք ուղղակի ոտները դնում են կօշիկի մէջ:

Հ Ձ Օ Ր Ձ Ա Ն Գ Ա Կ Ի Ն

Հնչիր, ով զանգակ, բարձր մինչ երկին,
Թող ձայնդ փռւի երկրիս երեսին,
Թող աշխարհք քնից սթափւի գիշերւայ,
Հնչիր, աւետիր—լուսացաւ ահա:

Ձար Ներոնների դարերը անցան,
Եւ խեղճ պարսիկը քեզ չի խափանում,
Սակայն զրանցից աւելի դաժան
Հեշտագին քունը մոռցրեց քո կոչում:

Վանքերն ու ժամերն թող լինին ամբողջ
Անքուն խեղճերին, որք հաւատացելոց.
Քեզ շուտ կըլսեն նրանք հալածւած,
Նրանք սիրում են տաճար և Աստուած:

Բայց թէ այժմ եւ յարմար ըսպէիս
Լռես, սուրբ կեանքի չքոս աւետիս,
Գիտցիր—վաղ թէ ուշ նրանք կըզարթնեն,
Քեզ, իսպառ մոռացած, ջարդ-փշուր կանեն:

4,0139054 U080RS

Մ Ի Զ Ն Ա Վ Է Պ Մ Օ Յ Ա Ր Տ Ի Կ Ե Ա Ն Ք Ի Յ

(Տասնևեօթերորդ գարում)

Պրագայի շուրջը Կազօեզա բլրի գառիվայրի վրայ, որի ստորոտից հոսում են Մօլդաւայի գեղեցիկ և արագավազ ջրերը և կորչում Բօհեմիայի կանաչ անտառների մէջ, մի ժամանակ կանգնած էր Դիւսսեկի համեստ խրճիթը:

Այդ աղքատ տնակի մէջ ապրում էր Պրագայի երաժշտապետը, իր կնոջ և երկու երեխաների հետ. մէկը վեց տարեկաց տղայ, միւսը տասնութեկ տարին չըլրացրած աղջիկ: Թէև շատ ցուրտ է, բայց մի կայծ կրակ էլ չըկայ նրանց օջախում: Երեխաների շորերը դեռ էլի մի բանի նման են, բայց հօր հագուստը բոլորովին մաշւած, քրքրած է:

Մօր շորերն այնպէս գզգզւած ու հին կտորից է, որ դժւար է ճանաչել նրա սկզբնական յատկութիւնը: Սենեակի բոլոր կահկարասիները չորս ծղնոտեայ աթոռներ են և հին ձեռով շինւած մի դաշնամուր:

Խորին լուռութիւնը ծանրացել է տան իւրաքանչիւր անդամի վրայ և թւում է թէ ոչ ոք չի կամենում ընդհատել նրան: Մայրը տխուր մանում է, հայրը մի մեծ գիրք է կարդում. նրա ձեւից կարելի է գուշակել որ Աստուածաշունչ է:

Աղջիկը մետաքսեայ գուլպայ է գործում. իսկ փոքրիկ երեխան չէր դադարում հօր ու մօր և քրոջ չորս կողմով պտտելուց, աշխատելով որքան կարելի է մեծ աղմուկ հանել, որ նրանց ուշադրութիւնը գրաւէ: Զայրացած, որ իրանով ոչ ոք չի հետաքրքրւում, նա վրայ է պրծնում դաշնամուրին, մեծ գժւարութիւնով բարձրանում է աթոռակի վրայ, որտեղից նրա ձեռները հասնում են կլաւիշների մակերևութին և սկսում է ածել: Նա այնպէս պարզ մի քանի վարժութիւններ արաւ, որ գժւար թէ կարելի լինէր՝ մի ուրիշ փոքրիկ երեխայի մէջ այդպիսի ընդունակութիւն երեւակայել: Սա նորից յանկարծ ոգևորւելով, վարժութիւնից անցնում է ձայների ներդաշնակ միացմանը և յետոյ յաջողութեամբ Դիւսսեկի սօնատին, ապա անձնատուր լինելով մանկական ինքնահաճ երեւակայութեանը՝ նրա փոքրիկ մատները սահում են կլաւիշների վրայով, մերթ ընդ մերթ այնպէս ուժգին խփելով, որ լուսամուտի ապակիները դողդողում էին, երբեմն էլ այնպէս էր կլկլացնում, որ ականջ դնողի աչքերում արտասուքի կաթիլներ էին երևում: Հայրը դադարեց կարգալուց, մայրը թողեց իր մանւածքը, աղջիկը մի կողմ դրաւ գուլպան և բոլորը լսում էին հրաշալի մանկանը:

— Եկ ինձ մօտ, եկ գրկիւր ինձ, փոքրիկ գուսանս, իմ Վօլֆգանգ, սսում է երաժշտապետը արւեստագիտական և հայրական յափշտակութեամբ, դու ժամանակին, Լօրէտսկեան Մայր-Աստուածածնու օգնութիւնով, կըլինես մեծ երաժիշտ, մեծ կօմպօզիտօր և մեծ մարդ: Խեղճ որդեակի, ինչո՞ւ ես հարուստ չեմ, որ քեզ բախտաւորացնեմ...

— Ասա ինձ, հայրիկ, պատասխանում է որդին հօր

փաղաքշանքներից սիրտ առած, երբ պետք է ընթերենք, ես շատ քաղցած եմ:

— Խեղճ երեխայ, ասում է մայրը վշտահար. և նա վեր է կենում տեղից ու մի կտոր հաց հանելով պահարանից՝ տալիս է որդուն:

— Կեր, ասում է մայրը, արտասուքը սրբելով, կեր, որդեակ իմ, դրանից ոչինչ չունեմ, որ քեզ տամ:

— Իսկ քրոջս, հարցնում է Վօլֆգանգը, առնելով հացի կտորը:

— Նրա համար էլ այդպիսի մի կտոր կայ:

— Իսկ քեզ համար, մայրիկս, նորից հարցնում է Վօլֆգանգը:

— Ես... ես անօթի չեմ, ասում է մայրը:

— Իսկ հայրս, աւելացնում է երեխան, որի դէմքի վրայ անհանգստութիւն է երևում:

— Քո հայրը... նոյնպէս անօթի չէ. ասում է մայրը: Նա այլևս չի կարողանում պահել իր արտասուքը:

Այդ միջոցին, աղջիկը վաղը է ձգում իր գործը, վազում դէպ իր մայրը և ընկնելով նրա գերկը՝ հեծկտում և կանչում է.

— Զեզ համար հաց չըկա՛յ, մայրիկ, նոյնպէս և հօրս համար, այդ պատճառով էլ դուք ասում էք թէ՛ դուք անօթի չէք. ես էլ անօթի չեմ, ո՛հ, սիրելի մայր իմ: Փոքրիկ Վօլֆգանգը նայում է իր մօրը, քրոջն ու ինքն էլ չի ուտում:

— Ո՛չ աղջիկս, իմ անգին, ես անօթի չեմ, հաւատացնում եմ քեզ: Կեր քու հացը հանգիստ սրտով, իմ Ֆրեդերիկս:

— Դէ թող այդպէս լինի, մայրիկ, բայց մի պայմանով, որ ինձ հետ հաւասար կիսես:

— Իսկ ես հայրիկիս հետ կըբաժանեմ, ասում է

Վօլֆգանգը և երկու մաս անուժ հացը ու մէկը տալիս հօրը. — Վեր առ հայրիկ, ասում է նա ոտները գետնին խփելով, թէ չէ ես էլ իմ բաժնին ձեռք չեմ տալ։ Այդ այնպէս ճիշտ է, ինչպէս որ ինձ անւանում են Վօլֆգանգ Մօցարտ։

Խեղճ երաժշտի արտասուքի կաթիլն ընկաւ որդու տւած հացի կտորի վրայ։ — Այ կնիկ, կատարենք մեր որդիների ցանկութիւնը, — այս ասելով նշան է անում իր կնոջը։ Աստուած իմ, ինչո՞ւ ես այնպէս աղքատ եմ։

— Միթէ դու շատ աղքատ ես, հայրիկ, ասում է Վօլֆգանգը սրտառուչ մտերմութեամբ։

— Աւաղ, որդեակներս, ձեր ծնելու ժամանակից դեռ առաջ էլ իմ վիճակս այս է եղել։ Այն օրից երբ ես ամուսնացայ, կեանքն ինձի ծանրացաւ. ես պարտաւոր էի երկու ընտանիք պահել, մէկն իմ մօր ընտանիքը, մէկն էլ իմ։ Եթէ կարողանայի թւել ձեզ, որդեակներս, ինչքան հիւանդութիւններ, թշուառութիւններ, քանի քանի կորուստներ եմ ունեցել, դուք այն ժամանակ կըտեսնէիք, որ ես ոչ մի կոպէկ իմ անձնական բաւականութեան համար մտխած չեմ և չընայելով այս բոլորին, եթէ ես պարտք չեմ արել, այդ միմիայն Բարձրեալի ողորմածութիւնն էր։

— Բոլորովին ուղիղ է այդ, ասում է երաժշտի կինը ծանր հառաչանք թողնելով։

Երկու երեխաները լսում էին իրանց հօրը չլմօտենալով հացին։

Երաժշտական խմբի ուսուցիչը շարունակում է.

— Բոլոր իմ ժամերը, որդեակներս, նւիրել եմ ձեզ, միջոց տալու, որ ժամանակին ինքներդ ձեր օրական հացը ձեռք բերէք։

— Մենք քեզ համար էլ պիտի աշխատենք, հայրիկս, խօսքը կտրեց Փրեդերիկը։

— Իրաւ որ քոյրիկ ջան: Հայրիկս մինչեւ հիմա աշխատել է մեզ համար, ինչո՞ւ մենք էլ նրա համար չաշխատենք:

— Բայց դու դեռ շատ ջահել ես ու շատ փոքր, ասում է յուզւած հայրը:

— Շատ փոքր եմ, խօսքը կտրեց Վօլֆգանգը, կարծես այդ խօսքերից վերաւորւած. շատ փոքր եմ, լաւ, ես շուտով այնքան կըմեծանամ, ինչպէս իմ դաշնամուրը:

— Ա՛խ, դու իմ անուշիկս, ասում է մայրը, քսելով իր երկար ու լղար մատները նրա դեղձան մազերին. դու թէ՛ կարող ես անել, դու թէ՛ ոյժ ունիս, դեռ փոքր ես և թույլ:

— Հայրիկս լաւ է հասկանում երաժշտութիւնը. իսկ նա ասում է, որ ես դաշնամուրի վրայ ածում եմ իսկական վարպետի պէս: Ուրեմն ես դասեր կըտամ:

Հայրն ու մայրն արտասուախառը ծիծաղեցին:

— Բայց ո՞ւմ պիտի դասեր տաս, դու ո՞րտեղ կարող ես քեզանից փոքր աշակերտներ ճարել, ասում է մայրը, համբուրելով փոքրիկի ճակատը:

— Ես պիտի դաս տամ ինձանից մեծերին. հիանալի բան:

— Նա թերեւս ուղիղ է, մայրիկս, ասում է Ֆրեդերիկը: Լսիր, երէկ զբօսնում էինք մեծ ամրոցի շուրջը, ահա այն՝ որ երևում է մեր լուսամուտից. այդ ամրոցի տիկինը կանչեց մեզ և հարցնում է, թէ՛ մենք ո՞ւմ որդիքն ենք, չըլինե՞ թէ երաժիշտ Մօցարտի. ես ասացի թէ՛՝ այո: Նորից ինձ հարցնում է, ցոյց տալով Վօլֆգանգին.

— Ուրեմն սա այն մանուկն է, որ այնպէս հիանալի ածում է:

— «Ձեր ամենախոնարհ ծառան, տիկին», պատասխանեց եղբայրս:

Այդ միջոցին տիկինը մեզ ներս հրաւիրեց և խընդրեց Վօլֆգանգին դաշնամուրի առաջ նստել: Հայրիկ, նրա դաշնամուրը շատ գեղեցիկ է, փայտի վրայ քանդակած ոսկե գոյներով:

Յետոյ այդ կինը Վօլֆգանգից ու ինձանից շատ գոհ մնաց, որովհետև ես ածեցի. նա մեզ տւեց մի ոսկի: Դու գիտես, մայրիկ, ես այն քեզ տւի:

— Դրա մասին արդէն ինձ պատմել ես, աղջիկս, ինչո՞ւ ես նորից կրկնում:

— Հա՛, հիմի ես լաւ եմ հասկանում, բացականչում է տղան: Եթէ հայրս ինձ թոյլ տայ, ես քրոջս հետ կըգնամ երկիրներ շրջելու. ամեն տեղ մեզ ոսկիներ կըտան. իսկ մենք այդ փողերը քեզ կըբերենք, հայրիկ. դու էլ աղքատ չես լինիլ, կըհարստանաս:

— Հապա, թնչպէս է, կին, սա այնքան վատ միտք չէ,— բայց այդ նրանց կըձանձրացնէ:

— Գուցէ Ֆրեդերիկին ձանձրացնէ, ասում է Վօլֆգանգը, բայց, ո՞՞՞... ես այնպէս շուտ չեմ յոգնիլ, ես այսօր ամենաքիչը քսան անգամ բարձրացել ու իջել եմ մեր բլուրը. եթէ հայրս կամենայ, նորից կարող եմ սկսել նոյն ճանապարհորդութիւնը:

— Իսկ ես, խօսում է Ֆրեդերիկը, իմ ծնողներին օգնելու բախտն ունենալուց երբէք չըպէտք է զգամ յոգնածութիւն:

— Ո՛հ, իմ գառնուկներս, ո՛չ՝ ես թշուառ չեմ, բացականչում է Մօցարտը սաստիկ զգացումով:

Երբ Աստուած մի մարդու այսպիսի զոյգ հրեշտակներ է բաշխել, ապա նա իրան դժբախտ չի կարող համարել:

— Լէօպօլդ, ասում է կինն անհանգստութեամբ ամուսնուն, մի՞թէ դու մտածում ես այդ փոքրիկ էակներից օգտուել:

— Եւ թնչու չէ, կին, եթէ Աստծու կամքն այդպէս է, պատասխանում է ամուսինը:

— Բայց ես վախենում եմ...

— Վախենում ես, թնչից, մայրիկ, հարցնում է փոքրիկ տղան: Իսկ ես բոլորովին չեմ վախենում. ես ուրախ ուրախ կըմտնեմ դահլիճը, կընստեմ դաշնամուրի առաջը — կըտեսնես... Ես պէտք է ածեմ... միշտ պիտի ածեմ... մինչև այն ժամանակ, որ հայրս ասէ «բաւական է»:

— Իսկ եղբայրս յոգնելուց յետոյ ես կանցնեմ նրա տեղը, ասում է Ֆրեդերիկը: Ո՛հ, սիրելի մայրիկ, այս գործում մեզ մի խանգարիր, առաւօտը ես պիտի աղօթեմ Աստծուն, որ մեզ ոյժ տայ ձեզ օգնելու... մայրիկ...

— Ո՛հ, այո՛, մայրիկս, խօսքը կտրեց Վօլֆգանգը և փաղաքշանքով դիմեց նրան. դուք կըտեսնէք ես ինչպէս խելօք պիտի լինեմ, և ինչքան շատ փող պիտի աշխատեմ: Ինքք ինձ ասում էիր, մայրիկ, որ Աստուած հովանաւորում է հնազանդ երեսնաներին, նա մեզ պէտք է հովանաւորէ, նոյնպէս և մեծն սուրբ Յովհանէս Նէպոմուկը: Ահա՛, ես իմ ընթրիքը պըծայ: Հայրիկ, պատմի Յովհանէս Նէպոմուկի մասին, որի ահագին արձանը կանգնած է Մօլդաւայի կամուրջի վրայ, իսկ յետոյ ես կըգնամ քնելու:

— Բայց դու նրա պատմութիւնը բերան գիտես, ասաց բոյրը:

— Միւսնոյն է, նա ինձ զբաղեցնում է, բացի դրանից քնացնում և եթէ հայրս կամենում է ինձ բաւականութիւն պատճառել...

— Այո՛, իմ հրեշտակս, ասում է հայրը և նստեցնելով Վօլֆգանգին իր ծնկան վրայ, այսպէս է սկսում.

«Նէպոմուկայի մէջ ապրում էր Պրագայի արքեպիս-

կոպոսներից մէկը, Յովհաննէս Վօլֆէն անուանով. դա ճշմարիտ որ, արդար մարդ էր, Աստծուց վախենալով և առատ ողորմութիւն տալով, յաճախ իրան կերակրւելու ոչինչ չէր մնում: Մի անգամ Վեհցեսլաւում թագաւորողը կանչում է զրան իր մօտ և ասում. «Յովհաննէս Վօլֆէն, հրամայում եմ քեզ, պատմիր այն բոլորը, ինչ որ լսեցիր մօտ օրերս Պրագայի արքեպիսկոպոսին խոստովանեցնելուց, այդ անձից ես շատ անբաւական եմ:

— Տէր, մարդու խոստովանանքն անմատչելի սրբութիւն է խոստովանահօր համար:

— Մեղքը վիպս, հրամայում եմ քեզ, պատմիր բոլորը:

Բայց Յովհաննէս Վօլֆէնը յամառ ու ճշմարիտ մարդ էր. ոչ խնդիրքով, ոչ սպառնալիքով և խոստովանելով կարողացան նրանից մի բան իմանալ: Թագաւորը բարկանում է նրա յամառութեան վրայ և հրամայում պատժել:

Եւ ահա, մի մութ գիշեր բերին նրան Մօլդաւեան կամուրջը, ուղիղ այնտեղ, ուր այժմ կանգնած է նրա արձանը, ձգեցին զետր:

Յովհաննէս Նէպոմուկը, որ այս աշխարհում մի հասարակ մարդ էր, այս օրից Բոհեմիայի պաշտպանը դարձաւ հանգերձեալ աշխարհում:

Ահա ինչու, փոքրիկս, ես ամեն առաւօտ ու երեկոյ աղօթում եմ նրան քո և քրոջ համար:

Սրանով վերջացնում է պատմութիւնը երաժշտապետը, տեսնելով, որ երեխան քնեց ծնկների վրայ:

— Տեսնում ես ինչպէս թոյլ է նա, խօսում է Մօցարտի կինը, առնելով Վօլֆգանգին, որ անկողնում պառկեցնէ, նայիր նրան: Իսկ դու կամենում ես

ճանապարհորդել նրա հետ ապրուստ ձեռք բերելու համար:

— Աստուած մեծ է, կին, պատասխանում է Մօցարտը. Նա թույլերին ոյժ է տալիս, վախկոտներին անվեհերութիւն, իրան վրայ յոյս ունեցողներին յաջողութիւն:

Վաղը ես իմ զաւակներով ճանապարհ կընկնեմ:

II

Վիեննայում աւստրիական թագուհու՝ Մարիա Թերեզայի պալատում երաժշտական հանգէս է: Փալլուն հասարակութիւնով լցած է դահլիճը. ամենքի վրայ երևում էին թանգազին փետուրներ, գոհարներ, ասեղնագործած շքեղ հագուստներ. յանկարծ զլխաւոր դահլիճի դռներում երևում է մի շատ համեստ հագնւած մարդ, երկու երեխաների ուղեկցութեամբ: Երեխաներն իրանց աւելի ազատ են պահում և ամենեւին չեն քաշոււմ, տեսնելով իրանց շրջապատողների շքեղութիւնն ու այդ բոլոր նշանաւոր պարոնների ու գեղեցիկ տիկինների ներկայութիւնը, որոնք հետաքրքրութեամբ նայում են իրանց վրայ:

— Սա է արդեօք երաժշտապետը և սրանք են նրա հրաշալի որդիները, որոնց մասին խօսում է ամբողջ Վիեննան, հարցնում է կայսրուհին պալատականից:

— Այո, տիրուհի, և ես համարձակոււմ եմ հաւատացնել Ձերդ Մեծութեանը, թէ նրանց տաղանդն անհամեմատելի է. երէկ երեկոյեան ես նրանց լսեցի Փրանսիական դեսպանի մօտ: Ամենքը հիացան աղջկանից, իսկ Մօցարտի գերբնական խաղը ապշեցրեց բոլորին:

— Թող սկսեն, ասում է կայսրուհին:

Պալատականը պատւիրում է Մօցարտին, որ երեխաներին դաշնամուրի առաջ նստեցնէ:

Ֆրեդերիկը հազած էր սպիտակ մետաքսեայ շորեր. իսկ փոքրիկ Վօլֆգանգը բաց-մանիշակագոյն մահուդի հագուստ և նոյն գոյնի բաճկոնակ, երկու լայն ոսկեթել ժապաւենով բոլորակար: Առաջ Ֆրեդերիկն է ածուձ:

Նա իր գուսանական երգը այնպէս ճիշտ ու փայլուն նւագեց, որ ամենքն հիացան այդ քնքոյշ և գունաթափ օրիորդից: Երբ նա պրծաւ, ամբողջ երաժշտական խմբի գովասանքներով թնդաց նրա շուրջը:

— Իմ խաղը, ասում է նա իրան զովոյներին, ոչինչ է, համեմատելով իմ եղբօր խաղի հետ:

Եւ փոքրիկ օրիորդը, մայրական հոգատարութեամբ լարում է իր ուշադրութիւնը, որ ամեն բան կարգին լինի իր եղբօր համար, որ նա յարմար նստի, նրա փոքրիկ ձեռներն ազատ շարժւին:

Այն ժամանակ մանկիկը ժպտալով բոլոր շրջապատողների երեսին, ձեռները դնում է կլաւիշների վրայ և առանց որ և է ճիգ թափելով՝ լիակատար ազատութիւն է տալիս փոքրիկ ձեռներին սահելու: Փոքրիկ մատները կարծես զւարճանում էին կլաւիշներով, յաջորդաբար ցած մղելով ու թռչելով նրանց վրայից՝ հնչեցնում էին ամենամաքուր, ամենալսեմ, քնքոյշ ու գեղեցիկ ներդաշնակութիւն:

Բոլորի հայեացքները կարծես սևեռած են այդ փոքրիկ, քնքոյշ մատներին, որ այնքան ճարպիկ են և ազդու:

Ամենահմուտ երաժշտապետը չունէր այնքան ներդաշնակութեամբ և ձայների փոփոխելու հմտութիւն, որքան այդ մանկիկը:

Զարմացնում ու խոր տպաւորութիւն թողող խաղը ամենքի սրտերին տիրեց: Անձեռնոցով ծածկում էին կլաւիշները, բայց նա առաջւայ ճշտութիւնով

և արագութեամբ ածում էր: Կայսրը, կայսրուհին և ամբողջ պալատը հիացած են նրանով: Երբ փոքրիկ Վօլֆգանգը կանգ առաւ, հազիւ շունչ քաշելով յոգնածութիւնից, նրա փոքրիկ ճակատը քրտնած էր...

Կայսրուհին նշան տւեց, որ գայ իրան համբուրէ. նա շտապում է վերկենալու, պատրաստ է հնազանդւելու, բայց յուզմունքից, մոմերի պայծառ փայլումից, առաջին քայլը փոխեց թէ չէ՝ մոմած, փայլուն յատակի վրայ վայր ընկաւ: Մի ջահել օրիորդ շտապեց նրան բարձրացնելու:

— Դուք խօ չըվիրաւորւեցիք, սրտառուչ կերպով հարցնում է օրիորդը:

Փոքրիկ երաժիշտն առաջին ըոսլէին ոչինչ չի պատասխանում. բայց լետոյ ուշքի գալով, սեղմում է ոչ պակաս իր քնքոյշ ձեռներով օրիորդի ձեռները ու բացակահիւսում է.

— Դուք շատ գեղեցիկ էք, օրիորդ, ես կամենում եմ ձեզ հետ ամուսնանալ:

Ծիծաղի փրթկոցներ եղան այդ խօսքերի պատասխանը. բայց մանկիկը դրանից բոլորովին չըքաշւելով, շարունակում է.

— Ինձ անւանում են արւեստագէտ Վօլֆգանգ Մօցարտ, իսկ ձեզ խնչպէս են անւանում:

— Ինձ Մարիա Անտուանետտա են կոչում, պատասխանում է ջահել օրիորդը:

Բայց աւանդ, այն կինը, որին Մօցարտն իր երեսխայութեան ժամանակ այնպէս պարզօրէն ընտրում էր իրան ամուսին, աւստրիական էրցհերցոգուհին էր. Ֆրանսիական ապագայ թագուհին: Խեղճ օրիորդն այնքան բախտ չունէր, որ Մօցարտին կին դառնար: Վեր-

ջերը Վիեննայի ժողովուրդը, հրապարակաւ պսակում է հռչակաւոր կօմպօզիտօրին շնորհաւորումներով և ուրախ բացականչութիւններով. իսկ ջաՀել, գեղեցիկ Անտուանետտան, Ֆրանսիական թագուհին, կախաղան է քարձրանում:

Դառնանք մեր փոքրիկ հերոսին, որ առայժմ կայսրուհու ծնկներին նստած՝ նրա թագաւորական ձեռներից ստանում է քաղցրեղէններ, ծաղիկներ և ընծաներ:

—Ի՜նչպէս տաք է, ասում է կայսրուհին, սրբելով փոքրիկ երաժշտի ճակատը մետաքսեայ թաշկինակով. գուցէ շատ յոգնեցիր, զաւակս:

—Օ՛հ, ոչ տիկին, ասում է Վօլֆգանգը, կծելով շաքարած քաղցրեղէններից: Իմ հայրիկիս բաւականութիւն ձեռք բերելու համար այնքան ուրախ եմ, որ երբէք չեմ զգում յոգնածութիւն:

—Ի՜նչպիսի բարի սիրտ ունես, մթթէ հօրդ շատ ես սիրում:

—Ո՛հ, տիկին, նա այնպէս բարի է, որ երբէք չի բարկանում իմ վրայ:

—Այնուամենայնիւ, միշտ դաշնամուրի վրայ ածելով՝ գուցէ ձանձրանաս:

—Ի հարկէ, այդ բանը ինձ շատ չէ զբաղեցնում, իսկ հայրս ասում է, չըպէտքէ անել միայն այն, ինչ որ մեզ գուրեական է:

—Գիտե՞ս ինչ կայ, հոգեակ, թէ որ շարունակես՝ մեծանուն երաժիշտ կը դառնաս:

—Յոյս ունեմ, տիկին, եթէ մեծանամ, օպերաներ պիտի շարադրեմ: Ո՛հ, ի՜նչպէս հայրիկս դո՛հ պէտք է լինի:

—Իսկ դու դո՛հ կըլինիս:

—Եթէ հայրս բաւական է, ես էլ գոհ եմ լինում:

—Այսպէս վարւելով, երիտասարդը հարթում է իր ճանապարհը ու հասնում նպատակին:

III

Ես ձեզ արդէն պատմեցի, թէ ինչպէս Մօցարտը հրաշալի դաշնամուր էր ածում ու Վիեննայի մէջ զարմացնում յարուցանում: Նա իր հօր ու քրոջ հետ այս եղանակով այցելում է Փրանսիա, Գերմանիա, Իտալիա և Անգլիա. ամեն տեղ հիանում են նրանից, ամեն տեղ ամենալաւ գովեստներ է ստանում, այնպիսի գովեստներ, որոնցով նրա հայրը միշտ, ամեն երեկոյ դիմում է որդուն և քնելիս փառք տալիս Աստծուն, որ իրան այգպիսի երկու զաւակներ է պարգեւել: Մօցարտը տասնուհինգ տարեկան հասակում Միլան լինելով, սկսում է շարադրել Սիհրդատ օպերան, որն աւարտեց այդտեղ և ահագին յաջողութիւն ունեցաւ:

—Գիտէք ի՞նչպէս էր հանգստանում այդ իր տալիներին անհամեմատ երիտասարդ կօմպօզիտօրը. —Երբ նօտեր գրելուց յոգնում էին նրա մօտները, նա թողնում երաժշտութիւնը, թէ դաշնամուրը, գրիչն էլ, թո՛ղ թն էլ ու սկսում իր սենեակի մէջ պարել:

Այս այն լաւ ու բախտաւոր բնաւորութիւնների գիծն է, որ երկար պահպանում են այդ մահկական յատկանիշը և ուրախութիւնը, որոնք այնքան դուրեկան են մինչև անգամ հռչակաւոր մարգիկներին, բոլորովին նւաստութիւն չըպատճառելով իրանց արժանաւորութեանը:

Ահա, Մոցարտն ինչպէս է սկսում իր աւարէզը: Հասարակ երաժշտից վերջը դուրս եկաւ նշանաւոր մարդ և յայտնի կոմպոզիտոր, թէև նրան էլ շատ է բաժին ընկել զառն փորձութիւններ:

Մոցարտը ծնւել է Զալցբերգ քաղաքում 1756 թ. և 1791 թ.՝ 36 տարեկան հասակում մեռել:

ՀԱՅՈՒՀԻ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԹՌՉՈՒՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

ՋՐԱՑԻՆ ԹՌՉՈՒՆՆԵՐ

Շատ հետաքրքրական է ջրային թռչուններին տեսնել այն ժամանակ, երբ նստած են իրանց բների վրայ, որ շինում են ջրի երեսին և լողում են գետի կամ լճի վրայ նաւորդների նման, հէնց այնպէս, ինչպէս մենք տոփով կամ նաւով ենք լողում: Նրանք իրանց մի ոտը բանեցնում են թիակի փոխարէն, որով ճեղքում են ջուրը և առաջ գնում:

Ահա այդ տեսակ թռչունները կոչւում են ջրային թռչուններ, որովհետեւ իրանց ամբողջ կեանքը ջրի երեսին են անցկացնում, բներ շինում, այնտեղ են բազմանում և այնտեղ էլ կերակրւում ձկնիկներով: Շատ հազիւ է պատահում, որ ջրային թռչունն ափ դուրս գայ. երբ նա լողալու ժամանակ հեռւից թշնամուն նկատում է, իսկոյն բնից մի ոտը դուրս է հանում, դնում ջրի մէջ և թիակի նման կտրելով գետը, իր բնով վազում է դէպի ափը և այնտեղ ջրային բոյսերի կամ եղեգների մէջ թաղնւելով՝ գաղտնագողի դիտում իր թշնամուն:

Ջրային թռչունները բազմատեսակ են լինում,

ԼՈՂԱՅՈՂ ԲՆԵՐ

բայց դրանց մէջ թէ կենցաղավարութեան և թէ բազմանալու եղանակով ամենանշանաւորն է ջրսոյդ թռչունը, որ կարողանում է խորասուզել գետերի, կամ լճերի յատակը և այնտեղից հանել զանազան յարդի փոքրիկ կտորներ. այդ պատճառով բնագետները դրանց անւանում են փետրաւոր ձկներ:

Փոքրիկ ընթերցող, ահա պատկերի վրայ դու տեսնում ես (երես 279) յիշեալ ջրասոյգ թռչուններից երկուսին. դրանք պոչ չունեն, մեծութիւնն էլ սագի չափ է: Դրանցից մէկը նստած է իր բնի վրայ, ազատօրէն լաւ նաւապետի նման իր ոտով ճեղքում էր ջուրը և լողում գետի երեսին, իսկ միւսը ուզում է նստել բնի վրայ:

Ուրիշ ջրային թռչուններն երբ ուզում են զւարճանալ, դուրս են գալիս գետի ափը և արեգակի ճառագայթների առաջ մասխարութիւններ անում: Բայց յիշեալ սագի չափ ջրասոյգ թռչունները զւարճանում են լողալու ժամանակ, ջրի երեսին: Դրանց մարմինը այնքան թեթեւ է, որ կարծէք թէ տաշեղ է լողում ջրի երեսի: Դրանք երբ ուզում են կատարեալ հանգստութիւն վայելել, իրանց ոտները թևերի ուղղութեամբ ծալում են, կտուցը փետուրների մէջ թաքցնում և այդպէս անհոգ կերպով քնում լճի կամ գետի մի շաքտեղում: Բայց երբ ջուրը խաղաղ չէ, դրանք վախենալով, որ ջրի ալիքները իրանց ափը կըքշեն, ոտները կախում են ջրի մէջ և մի տեսակ յարմարութեամբ մի տեղ կանգ առնում:

Աւելի զարմանալի են ջրասոյգ թռչունների լողացող բները, որ մեծ վարպետութեամբ շինում են: Լողացող բներն ուրիշ թռչունների բներից զանազանւում են նրանով, որ ոչ թէ չոր, այլ թաց

նիւթերից են հիւսում: Զւաններն էլ մշտական խոնավութեան և համարեա ջրի մէջ են դարսւած լինում: Զրասոյզ սագաչափ թռչունները իրանց բները շինելու համար խորասուզւում են գետի յատակը և այնտեղից զանազան նիւթեր են հանում: Առաջ եղէգների, կամ ուրիշ բոյսերի մի քանի չոր ճիւղեր կապում են միմեանց հետ տոփի նման և յետոյ այդ տոփի վրայ անկարգ կերպով թափում են այն բոլորը՝ ինչ որ գտնում են ջրի երեսին. — յարդի կտորներ, չոր խոտեր, թաց փետուրներ և այլն:

Զրային թռչունների բազմաճանաչ էլ շատ հետաքրքրական է: Ինչպէս Բրէմը պատմում է, դրանք ապրում են զոյգ-զոյգ՝ արու և էգ և շատ էլ սիրում են միմեանց, այնպէս որ եթէ կարճ ժամանակով հեռանում են միմեանցից, իսկոյն ահագին աղմուկ են բարձրացնում մինչև դարձեալ գտնում են իրար:

Նրանք ապրիլի վերջը, կամ մայիսի սկզբներին երեք հատ ձու են ածում, յետոյ որքան ձու կորչում է՝ այնքան աւելացնում են: Զրասոյզ թռչուններից արուն և էգը փոխադարձաբար են թուլիս նստում, նախ արուն և յետոյ էգը, բայց վերջինս աւելի երկար ժամանակ է մնում թուլիս նստած: Այն ժամանակ, երբ էգը նստած է ձւաների վրայ, արու ջրասոյզ թռչունն անդադար լողում է բնի շուրջը, առանց մի րոպէ անգամ հեռանալու նրանից, մասխարութիւններ է անում և հետն էլ փաղաքշում իր սիրելի կնոջ: Իսկ երբ երկուսն էլ ուզում են ժամանակաւորապէս բոցնը թողնել, նրանք խորասուզւում են գետի կամ լճի յատակը, այնտեղից հանում են զանազան աղբ, ցեխ և թափում են բնի վրայ, որ որսորդներից և ագռաւներից պաշտպանեն իրանց ձւաները:

Երեք շաբաթ թուխս նստելուց լետուց, ձւտներից ձագեր են դուրս գալիս և զարմանալին ալն է սր ձագերը իսկոյն սկսում են ջրի երեսին լող տալ, իսկ երբ յոգնում են, բարձրանում են ծնողների մէջքներին և այնտեղ քնում:

Ծնողները հետզհետէ սովորեցնում են նշանց լուս լող տալ և որս գտնել:

Դ.

Զ Ի Ա Ր Ճ Ա Լ Ի Ք

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ւ Կ Ն Ե Ր

Առաջ. Յար. Թ.

31) Ոչ մարդ է, ոչ անասուն,
Ոչ միջատ է, ոչ էլ թռչուն,
Երբ գնում է կենդանին,
Նա մնում է յետևին:

---

32) Երբ նայում եմ ես գետին,
Նա անշարժ է բնաւին,
Իսկ երբ փորձեմ նայել նրան,
Զի մնալ նրա հետքն անգամ:

---

33) Ձեն վաճառում շուկայում,
Ձեն կշռում կշեռքում.
Համեղ է ամեն կերակրից,
Մինչև անգամ քաղցր է մեղրից.
Բայց անհնար է ուտել նրան:

Առաջ. Գ. Բաբուրեանցի

34) Տնքում է, ոչ մի ցաւ չունի,
Փնտրում է, կորցրած բան չունի:

---

35) Մի բառ եմ ես մի վանկից,
Միմեանց ընկեր ենք և կից:

36) Ես ունեմ մի երեսորբիչ,
Ձորացնում եմ, հա՛ չորացնում,
Մինչև հիմա չէ չորանում:

37) Մի վանկից բաղկացած բառ եմ,
Քեզ տեսնելով ձայն կը հանեմ.
Թէ որ սլոշից ինձ պինդ բռնես,
Կարծում եմ, որ շատ շուտ կուտես:

Նախընթաց №№ 7—8-ի բացատրութիւնը. 27)
շամփուր. 28) օձ. 29) գետ. 30) առաջինն ունէր 5
ձու, իսկ երկրորդը՝ 7:

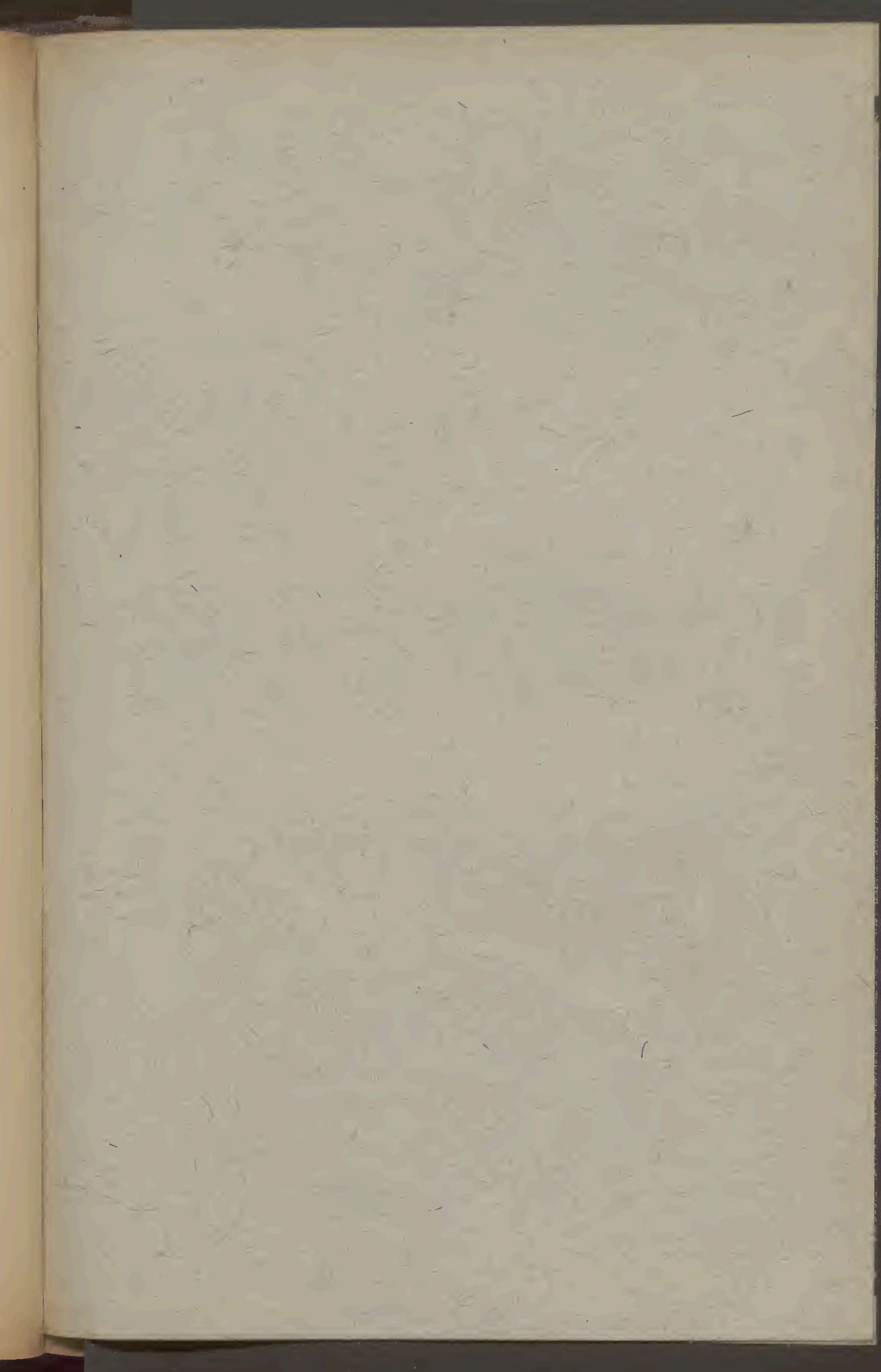
Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Փոքրիկ Սիբառոյչի երազը (պատկերով), փո-
խադր.—Դ. Տ.—Դաւթեանցի: Ծնողասէր աղջկայ երազը.
(Թարգմ.)—օր. Մ. Սերբերականի: Ընկերին (ոտանաւոր)—
Մար-Շիմոնի: Մի բուռն հող (Հեղեղեղեղ առած)—Մ.
Խնկոյեանի: Հպարտ բարդին—(Թարգմ.)—Յ. Միլիման-
եանցի: Կօշիկները և փողը (Քրանս.)—օր. Ա. Նազար-
եանի: Հզօր զանգակին (ոտանաւոր)—Կայծ: Մի ջնա-
վէպ Մօցարտի կեանքից (պատկերով)—Հայուհի:
Պատկերներ Թռչունների կեանքից. ջրային թռչուններ
(պատկ.)—Դ.

ԶԻՍՐՃԱԼԻՔ

Հանելուկներ:

Խմբագիր Հրատարակիչ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

Ա. յ ս հոկտեմբերի 15-ից

Բացված է ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԴՐԱՏՈՒՆ-ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԸ

Բաց է առաւօտեան ժամը 9 — 2

» երեկոյեան » 5 — 7

Իսկ կիրակի և տօն օրերը ժ. 9 — 12

Սերգէսասկայա փողոց, տուն Ալիսանեանի № 16.

2—1

Յ Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ա Ր Ա Ր Ա Տ Ե Ա Ն Ի

Կ Ե Ղ Ծ Ի Ք Ը

ՊԱՐԶԵՅ

Ա. Ե. Ս.

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

պատկերը ձեռնապակու վրայ

Հատը 3 ռ., ճանապարհածախսով 4 ռ.

Դիմել Թիֆլիս, АГБЮРЪ-ТАРАЗЪ.